

Natalia Dziarmakowska

Instytut Rozwoju Miast i Regionów

ndziarmakowska@irmir.pl, <https://orcid.org/0000-0003-2705-6058>

Rola komitetów rewitalizacji w procesie rewitalizacji na przykładzie województwa wielkopolskiego

Zarys treści: Partycypacja społeczna powinna stanowić podstawę działań rewitalizacyjnych. W literaturze fachowej wyróżnia się jej różne poziomy i formy. W Polsce za najwyższą formę udziału społeczeństwa w procesie rewitalizacji należy uznać komitet rewitalizacji. Stanowi on najważniejsze ciało sprawujące społeczną kontrolę nad wszystkimi elementami procesu rewitalizacji, a także daje interesariuszom szansę na wywieranie realnego wpływu na przebieg działań rewitalizacyjnych. Liczne opracowania i raporty wykazują jednak, że ciało to jest wciąż niewystarczająco praktykowanym instrumentem partycypacji społecznej. Celem artykułu jest ocena roli oraz zakresu aktywności komitetów rewitalizacji i ich odpowiedników w procesie rewitalizacji na przykładzie województwa wielkopolskiego. W badaniu wykorzystano metodę analizy danych zastanych i badania ankietowego.

Słowa kluczowe: rewitalizacja, partycypacja społeczna, komitet rewitalizacji, ciało doradcze, województwo wielkopolskie

Wprowadzenie

W literaturze przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej, już od wielu lat podkreśla się konieczność uspołecznienia procesu rewitalizacji (Mayer 2003, Muir 2004, Noworól i in. 2012, BMVBS 2013, Jadach-Sepioło 2016, Ju i in. 2021). Według Jadach-Sepioło (2016) partycypacja społeczna powinna stanowić oś działań rewitalizacyjnych. Pojęcie to można zdefiniować jako udział różnych grup społecznych w podejmowaniu decyzji i realizacji określonej wspólnie z władzą samorządową polityki publicznej (Boryczka 2016, s. 116). Partycypację należy zatem rozumieć jako szczególną formę dialogu społecznego przebiegającego na linii władza–obywatele, którego podstawę stanowią współdecydowanie i współdziałanie lokalnej społeczności (Florek i in. 2016, s. 8). W kontekście rewitalizacji partycypację społeczną należy postrzegać jako bezpośrednie i długotrwałe zaangażowanie oraz wpływ obywateli na lokalny proces decyzyjny (Przywojska 2019).

Nie sprowadza się ona zatem do pojedynczego działania – stanowi wiele powiązanych ze sobą czynności (Kotus 2013). W działaniach partycypacyjnych kluczowe jest zaangażowanie szerokiego grona interesariuszy. Takie podejście jest zgodne z prowadzoną obecnie polityką rewitalizacji w krajach europejskich, podkreślającą konieczność udziału i współdziałania szerokiego grona interesariuszy w procesach rewitalizacyjnych (Muszyńska-Jeleszyńska 2015, s. 258). Zaangażowanie obywateli stanowi fundament „miast inkluzywnych”, zwłaszcza gdy do ich społeczności należą grupy narażone na wykluczenie (Sendra 2018). Jak podkreśla Jones, w działania partycypacyjne powinny zostać włączone przede wszystkim osoby i grupy potencjalnie „wykluczone społecznie”, co ma na celu wzmocnienie ich zdolności do niezależnych działań i zapewnienie im udziału w inicjatywach rewitalizacyjnych (2003, s. 587–588). Zdaniem Arnstein partycypacja społeczna jest synonimem władzy obywatelskiej i oznacza taką redystrybucję władzy, która pozwala na włączenie mieszkańców, do tej pory wykluczonych z procesów politycznych i ekonomicznych, w określanie sposobu dzielenia się informacjami oraz ustalania celów i kierunku polityki (1969, s. 216).

Biorąc pod uwagę stopień zaangażowania jednostki w proces podejmowania decyzji, można wyróżnić trzy podstawowe poziomy partycypacji społecznej: informowanie, konsultacje i aktywne uczestnictwo/współdecydowanie (Długosz, Wygański 2005, OCED 2001, BMDV 2014). Międzynarodowe Stowarzyszenie na rzecz Partycypacji Publicznej wymienia dodatkowe dwa i wskazuje łącznie pięć poziomów uczestnictwa, takich jak: informowanie, konsultowanie, angażowanie, współpraca, upoważnianie (IAP2 2023). Arnstein, autorka jednej z najbardziej znanych typologii procesu partycypacji społecznej, drabiny partycypacji, analizując stopień uwzględniania głosu obywateli w różnych projektach, wyodrębniła osiem poziomów partycypacji, które przyporządkowała trzem kategoriom: brak uczestnictwa, działania pozorne oraz uspołecznienie władzy. Warto podkreślić, że jej zdaniem zarówno informowanie, jak i konsultacje należy przyporządkować do kategorii działań pozornych. Rzeczywista redystrybucja władzy następuje jedynie na poziomie uspołecznienia władzy, który jest tożsamy ze współdecydowaniem–upoważnieniem i może być realizowany poprzez wiele form partycypacji społecznej, takich jak: warsztaty, okrągłe stoły, referenda, komitety doradcze lub partnerstwa lokalne (Wójcik 2013, Bischoff i in. 2020).

W systemie prowadzenia rewitalizacji w Polsce funkcjonuje komitet rewitalizacji (dalej komitet) będący najwyższą formą partycypacji społecznej (Jadach-Sepiolo 2020) umożliwiającą włączenie interesariuszy w proces zarządzania rewitalizacją. Takiego rozwiązania nie przewidziano w przypadku innych polityk publicznych i dokumentów strategicznych gmin. W literaturze naukowej podkreślono kluczowe znaczenie komitetu w procesie uspołeczniania procesu rewitalizacji (Donderowicz i in. 2016, Przywojska 2019, Legutko-Kobus, Nowak 2020). Wciąż jednak niewiele jest publikacji na temat praktycznych aspektów działalności tej szczególnej formy partycypacji w procesie zarządzania rewitalizacją. Zagadnienie to zostało poruszone m.in. w przekrojowej pracy dotyczącej funkcjonowania komitetów rewitalizacji w miastach biorących udział w konkursie dotacji Modelowa Rewitalizacja Miast oraz realizujących projekty pilotażowe

(Spadło, Kułaczkowska 2019), publikacji *Rewitalizacja w praktyce* (Jadach-Sepioło i in. 2019), badaniach i raportach ewaluacyjnych, np. w *Ewaluacji systemu zarządzania i wdrażania procesów rewitalizacji w Polsce* (Jadach-Sepioło 2021), w raporcie GUS *Pozyskanie danych z zakresu rewitalizacji na poziomie gmin za lata 2018–2019* (GUS 2019) oraz w raporcie Najwyższej Izby Kontroli *Realizacja programów rewitalizacji i ich efekty* (NIK 2021), jak również w artykułach naukowych przedstawiających działalność wybranych komitetów rewitalizacji (m.in. Hołuj, Legutko-Kobus 2018, Florczyk 2019, Nowakowska i in. 2019, Kaczmarek 2021). W kontekście niniejszego artykułu na uwagę zasługują też prace poświęcone procesowi rewitalizacji w województwie wielkopolskim. Badania prowadzone były m.in. w zakresie delimitacji obszarów rewitalizacji i ich charakterystyki (Ciesiołka 2015, 2017), identyfikacji i analizy działań rewitalizacyjnych (Ciesiołka, Kudłak (red.) 2015, Kudłak i in. 2015, Kołsut i in. 2017, Ciesiołka 2018), kwestii ich finansowania (Ciesiołka 2009, 2014), a także systemów monitorowania procesów rewitalizacji (Ciesiołka 2019, Dziarmakowska 2022). Kwestie społeczne procesu rewitalizacji poruszone zostały np. w opracowaniach: Graczyk (2014), Donderowicz i in. (2016) i Nowak (2018). Kaczmarek (2021) dokonał przeglądu działalności wybranych komitetów rewitalizacji w województwie wielkopolskim. Celem artykułu jest zatem pogłębienie badań nad rolą oraz zakresem aktywności komitetów rewitalizacji i zbliżonych co do istoty ciał doradczych w procesie rewitalizacji.

Artykuł rozpoczyna wprowadzenie. W części drugiej opisano metody pracy, które zostały wykorzystane w dalszych fragmentach artykułu. Część trzecia przedstawia aktualne regulacje prawne dotyczące powoływania i działania komitetów rewitalizacji i ich odpowiedników. W części czwartej zestawiono podstawowe informacje o programach rewitalizacji w województwie wielkopolskim. Część piąta przedstawia wyniki badań ankietowych na temat roli i aktywności komitetów rewitalizacji oraz zbliżonych co do istoty ciał opiniująco-doradczych w województwie wielkopolskim. Artykuł kończy się podsumowaniem.

Materiały źródłowe i metody pracy

W niniejszym artykule do badania roli komitetów rewitalizacji oraz zbliżonych co do istoty ciał doradczych wykorzystano metodę analizy danych zastanych i badania ankietowego. Przez pojęcie danych zastanych (w wąskim rozumieniu) należy rozumieć „każdego rodzaju materiały, których cel powstania nigdy nie był celem badawczym, a mimo to korzystają z nich różni badacze” (Makowska 2013, s. 33). Analizą objęto uchwały i zarządzenia dotyczące powoływania i określenia zasad wyznaczania składu oraz działania komitetów i podobnych ciał doradczych. Badania ankietowe należą do grupy technik, które znajdują zastosowanie w zbieraniu danych ilościowych na próbach z populacji bądź z całych zbiorowości. Odgrywają one istotną rolę w szczególności na początkowym etapie badań, na którym gromadzona jest wiedza wyjściowa (Pilch, Bauman 2001). Są one najczęściej wykorzystywane w badaniach dla potrzeb praktyki. Należy do nich zaliczyć: ankiety

środowiskowe, ankiety pocztowe, ankiety prasowe, ankiety telefoniczne oraz ankiety prowadzone przez internet (Kotus 2001). Na potrzeby niniejszej pracy przeprowadzone zostało badanie ankietowe drogą elektroniczną. Ankieta została rozesłana do gmin, których programy zostały wpisane do Wykazu programów rewitalizacji gmin województwa wielkopolskiego (dalej Wykaz). Dane pozyskano od 123 gmin (85% ogółu gmin wpisanych do Wykazu)¹, przy czym ponad połowa z nich (63%) nie powołała żadnego organu opiniującego-doradczego. Badanie ankietowe dotyczyło zarówno komitetów rewitalizacji, jak i zbliżonych co do istoty ciał doradczych powoływanych w ścieżce pozaustawowej. Kwestionariusz ankiety składał się z 10 pytań, w połowie stanowiących pytania zamknięte, w połowie – pytania otwarte. Badanie ankietowe zawierało pytania dotyczące m.in. etapu procesu rewitalizacji, na którym powołano komitet rewitalizacji lub zbliżone co do istoty ciało doradcze, składu tego ciała oraz zakresu jego aktywności w procesie rewitalizacji, w tym rodzaju inicjatyw własnych.

Podstawy prawne powołania i działania komitetu rewitalizacji

Komitet rewitalizacji jest jednym z wielu podmiotów o charakterze doradczym funkcjonującym przy organach administracji publicznej (Szlachetko 2017, s. 107). Należy jednak podkreślić, że w przypadku opracowywania programu na podstawie ustawy o rewitalizacji (u.o.r.) powołanie tego ciała jest obowiązkowe. W myśl art. 7.1 stanowi on forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji oraz pełni funkcję opiniująco-doradczą dla wójta, burmistrza albo prezydenta miasta. Z tak sformułowanego zapisu wynika, że jest łącznikiem między organami gminy a pozostałymi interesariuszami rewitalizacji. Ciało to może wyrażać swoje stanowisko w zasadzie w każdej sprawie dotyczącej przygotowania, prowadzenia i oceny rewitalizacji (Szlachetko 2017), a także formułować opinie z własnej inicjatywy. Takie podejście daje członkom komitetu rewitalizacji możliwość stania się aktywnymi uczestnikami włączającymi się w proces rewitalizacji oraz wywierania realnego wpływu na przebieg tego procesu. Jak podkreśla Przywojska (2019, s. 27): „... komitet możemy uznać za przejaw realnego włączenia udziałowców w projektowanie i kierowanie zmianą rewitalizacyjną. Tym samym powinien on stanowić doskonałą odpowiedź na charakterystyczny dla współczesnego zarządzania publicznego trend włączania obywateli jako aktywnych współtwórców usług publicznych”. Opinie i stanowiska wyrażane przez komitet mają pomóc gminie w prawidłowym ukształtowaniu przebiegu procesu rewitalizacji (MliB 2016, s. 17). Należy jednak podkreślić, że stanowisko komitetu rewitalizacji nie

¹ W przypadku gmin, które nie wzięły udziału w badaniu ankietowym, dane dotyczące braku powołania komitetu rewitalizacji lub podobnego ciała doradczego były pozyskiwane również drogą telefoniczną.

jest wiążące dla organu gminy, a jego uzyskanie co do zasady nie jest obligatoryjne, z wyjątkiem zaopiniowania:

- projektu gminnego programu rewitalizacji, w przypadku gdy komitet rewitalizacji został powołany przed jego uchwaleniem (art. 17 ust. 2 pkt 9 u.o.r.),
- oceny aktualności i stopnia realizacji gminnego programu rewitalizacji (art. 22 ust. 2 u.o.r.),
- projektu miejscowego planu rewitalizacji oraz prognozy skutków finansowych jego uchwalenia (art. 37 ust. 1 u.o.r.).

Procedura powołania komitetu przebiega dwustopniowo. W pierwszym kroku podejmowana jest uchwała o zasadach wyznaczania składu oraz zasadach działania komitetu rewitalizacji, a w drugim następuje określenie jego składu osobowego na podstawie zarządzenia. W skład komitetu wchodzi osoby pochodzące z określonych środowisk lub sformalizowanych grup społecznych, posiadające wiedzę branżową (specjalistyczną) dotyczącą określonego fragmentu rzeczywistości społecznej (Szlachetko 2017, s. 107). W praktyce jego członkami powinni zostać reprezentanci osób i instytucji kluczowych dla obszaru rewitalizacji, m.in. lokalni liderzy społeczni, a także przedstawiciele jednostek pomocniczych gminy oraz przedsiębiorców (Spadło, Kułaczowska 2019, s. 11). Ustawa pozostawia jednak gminom pełną swobodę kompetencyjną w odniesieniu do określenia składu oraz sposobu funkcjonowania tego ciała doradczego. Uchwała rady gminy, definiująca zasady powołania komitetu rewitalizacji oraz zasady jego działania, może być podjęta zarówno przed uchwaleniem gminnego programu rewitalizacji, jak również po jego przyjęciu (Szlachetko, Borówka 2017). Jednak niezwłocznie po jej podjęciu powinien zostać powołany komitet w drodze zarządzenia (art. 7.4.4).

W przypadku programów rewitalizacji podjętych na podstawie ustawy o samorządzie gminnym (u.o.s.g.) powołanie komitetu rewitalizacji nie jest wymagane. Pomimo tego część gmin zdecydowała się na powołanie ciała doradczego w ścieżce pozaustawowej (Jadach-Sepiolo 2021, GUS 2020, Spadło, Kułaczowska 2019). Powoływanie odpowiedników komitetów rewitalizacji w procesach pozaustawowych wynika przede wszystkim z wymogu z Wytycznych Ministra Rozwoju z dnia 2 sierpnia 2016 r. w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020 (dalej Wytyczne) dotyczącego zapewnienia odpowiedniego poziomu partycypacji na etapie wdrażania i monitorowania programu.

Podstawowe informacje o programach rewitalizacji w województwie wielkopolskim

Do końca 2023 r. obowiązuje tzw. okres przejściowy. Gminy mają możliwość prowadzenia rewitalizacji na podstawie jednego z dwóch typów programów:

- gminnego programu rewitalizacji uchwalanego na podstawie art. 14 ust. 1 Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji,
- programu rewitalizacji uchwalanego na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 6 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, w związku z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014–2020.

Wykazy programów rewitalizacji sporządzane dla poszczególnych województw zawierają spis wszystkich programów rewitalizacji, dla których przeprowadzono z wynikiem pozytywnym weryfikację spełnienia wymogów dotyczących cech i elementów programu określonych w Wytocznych. Zgodnie z Uchwałą nr 6194/2023 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 9 lutego 2023 r. do Wykazu programów rewitalizacji gmin województwa wielkopolskiego wpisano łącznie 144 programy rewitalizacji – w tym 20 gminnych programów rewitalizacji (dalej GPR) i 124 (lokalne) programy rewitalizacji (dalej LPR).

Tabela 1. Liczba programów rewitalizacji wpisanych do Wykazu w podziale na typ programu oraz typ gminy

Typ gminy/typ programu	GPR	LPR	Razem
Gmina miejska	8	8	16
Gmina wiejska	6	49	55
Gmina miejsko-wiejska	6	67	73
Razem	20	124	144

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Ponad połowa programów (51%) została sporządzona dla gmin miejsko-wiejskich, około 38% – dla gmin wiejskich oraz 11% – dla gmin miejskich. Gminne programy rewitalizacji sporządzane były przede wszystkim dla gmin miejskich (40% ogółu uchwalonych programów), natomiast (lokalne) programy rewitalizacji – dla gmin miejsko-wiejskich (54% ogółu uchwalonych programów).

Komitety rewitalizacji i podobne ciała doradcze w województwie wielkopolskim

W ramach badania pozyskano dane od 123 gmin, w tym od 17 gmin, które uchwały gminny program rewitalizacji, i 106 gmin, które przyjęły ten dokument na podstawie ustawy o samorządzie gminnym. Blisko 40% badanych gmin powołało komitet rewitalizacji na podstawie ustawy o rewitalizacji (13 gmin) lub jego odpowiednik w procesach pozaustawowych (32 gmin). Powoływanie ciał opiniująco-doradczych w pozaustawowych procesach rewitalizacji następuje na podstawie aktów wykonawczych wójta/burmistrza/prezydenta przyjmowanych w trybie art. 30 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym.

Z powyższych danych wynika, że prawie co czwarta (24%) gmina, która uchwaliła gminny program rewitalizacji na podstawie art. 14 ust. 1 Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, nie wywiązała się z ustawowego obowiązku powołania tego ciała doradczego. Wyniki dla województwa wielkopolskiego wypadają niezbyt korzystnie na tle badania ogólnopolskiego (GUS 2019), zgodnie z którym 14% samorządów lokalnych zaniechało ustawowego obowiązku powołania komitetu rewitalizacji (dane za 2019 r.), przy czym, jak podkreślono

w raporcie z ogólnopolskiego badania ewaluacyjnego (Jadach-Sepioło 2021), dane te budzą pewne zastrzeżenia, a otrzymana wartość wydaje się mocno zaniżona. Również w raporcie Najwyższej Izby Kontroli (NIK 2021) wskazano, że nie wszystkie gminy wywiązały się z ustawowego obowiązku dotyczącego powołania komitetu, a w części z nich nie powołano tego ciała niezwłocznie po podjęciu przez radę gminy właściwej uchwały. Na pozytywną ocenę w województwie wielkopolskim zasługuje skala (około 30%) występowania ciał doradczych pełniących podobne funkcje co komitety rewitalizacji. Podobnych wniosków dostarcza badanie GUS (2018), zgodnie z którym w prawie co drugiej gminie, które uchwaliła program w drodze pozaustawowej, powołano ciało doradcze.

Tabela 2. Liczba komitetów rewitalizacji i podobnych ciał doradczych powołanych przez gminy wielkopolskie w podziale na typ programu oraz typ gminy

Typ gminy	Komitet rewitalizacji powołany w trybie u.o.r.	Ciało doradcze powołane w trybie u.o.s.g.	Razem
Gmina miejska	2	1	3
Gmina wiejska	3	11	14
Gmina miejsko-wiejska	8	20	28
Razem	13	32	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

Wyniki badania wykazały, że komitet powołany został w ośmiu gminach miejskich, z czego połowa stanowiła miasta na prawach powiatu, w trzech gminach wiejskich i dwóch miejsko-wiejskich. Uchwały o zasadach wyznaczania składu oraz zasadach działania komitetu rewitalizacji zawierały zapisy dotyczące przede wszystkim funkcji i uprawnień oraz sposobu organizacji i trybu pracy tego ciała doradczego. Analiza treści zapisów stosowanych uchwał i zarządzeń wykazała, że ciało to definiowane było z reguły za art. 7.1 ustawy o rewitalizacji, tj. jako forum współpracy i dialogu interesariuszy z organami gminy w sprawach dotyczących przygotowania, prowadzenia i oceny programu oraz uprawnione do wyrażania opinii i podejmowania inicjatyw w sprawie rozwiązań dotyczących rewitalizacji, a także przygotowania i opiniowania projektów uchwał rady miejskiej oraz zarządzeń wójta/burmistrza związanych z rewitalizacją. W części dotyczącej sposobu organizacji i trybu pracy komitetu regulowane były m.in. następujące kwestie: liczba członków, struktura osobowa, kryteria naboru, przebieg procedury rekrutacyjnej, kadencja, częstotliwość spotkań, zadania przewodniczącego, a także wydział odpowiedzialny za obsługę komitetu i jego zadania. Wszystkie gminy, które powołały komitet, dotrzymały dwustopniowej procedury powoływania tego ciała. W przypadku badanych gmin w 70% przypadków ciało doradcze powołano w okresie do pół roku od momentu przyjęcia uchwały w sprawie zasad wyznaczenia składu oraz zasad działania tego ciała doradczego. W przypadku dwóch gmin okres ten wyniósł rok, w kolejnych dwóch – odpowiednio 15 i 42 miesiące. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku miast biorących udział w projekcie Modelowa Rewitalizacja Miast (Spadło, Kułaczowska 2019) – 67% komitetów

zostało powołanych w okresie do sześciu miesięcy od momentu przyjęcia wyżej wymienionej uchwały.

Podobne ciała opiniująco-doradcze zostały powołane w 20 gminach miejsko-wiejskich, 11 gminach wiejskich i 1 gminie miejskiej. W badaniu ankietowym poproszono gminy o podanie numeru uchwał i/lub zarządzeń, na podstawie których powołane zostało ciało doradcze. Blisko 90% badanych gmin (28 z 32), w których powołano podobne ciało doradcze, wskazało odpowiedni dokument. Należy przy tym zaznaczyć, że w jednej z nich ciało doradcze nie było powołane na podstawie zarządzenia, miało zatem charakter nieformalny. W pozostałych przypadkach ciała doradcze powołane zostały zarządzeniem wójta lub burmistrza. W tych dokumentach podobne ciała doradcze określane są przede wszystkim mianem (gminnych) zespołów ds. rewitalizacji, w pojedynczych przypadkach natomiast – zespołem ds. opracowywania, wdrażania lub realizacji programu rewitalizacji, komitetem ds. rewitalizacji czy też komitetem monitorującym ds. rewitalizacji. Dokumenty te z reguły zawierały zapisy dotyczące funkcji ciał doradczych – społeczny organ doradczy/konsultacyjny wójta/burmistrza powoływany w celu współpracy ze wszystkimi grupami interesariuszy na czas przygotowania i realizacji programu, jak również jego zadań w procesie rewitalizacji. W 10 gminach przyjęto na podstawie uchwały lub zarządzenia regulamin dotyczący zasad wyznaczenia składu i zasad działania ciał doradczych. Analiza zapisów zarządzeń wykazała, że do głównych zadań zdecydowanej większości badanych ciał doradczych należy współpraca w zakresie: 1) diagnozowania obszarów zdegradowanych oraz wyznaczenia terenów rewitalizowanych, 2) ustalenia hierarchii problemów/potrzeb dotyczących obszar rewitalizacji, 3) definiowania celów i kierunków działań procesu rewitalizacji oraz 4) monitorowania i oceny wdrażania programu rewitalizacji. W blisko co czwartej gminie ciało to miało być odpowiedzialne również za promocję programu rewitalizacji i koordynację działań włączających lokalną społeczność w konsultacje społeczne dotyczące przeprowadzenia diagnozy oraz opracowywania programu.

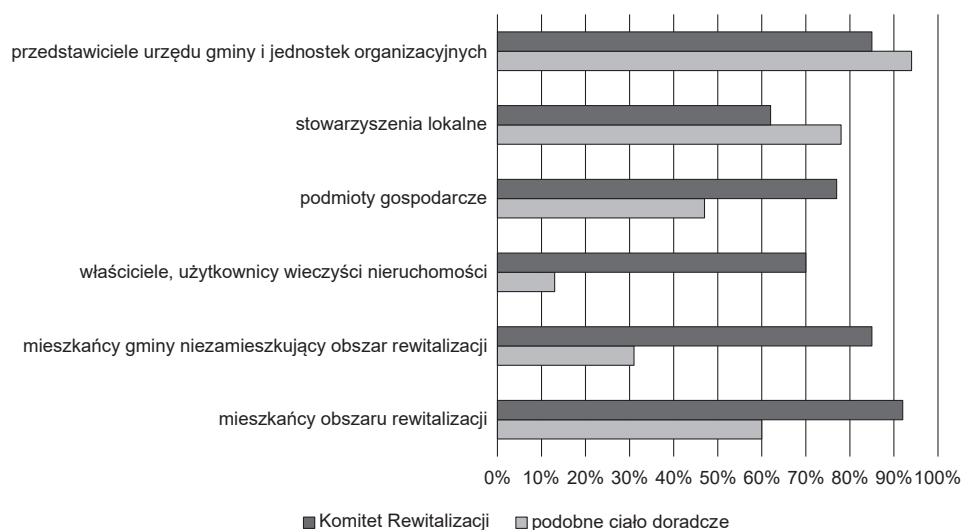
W blisko co trzeciej gminie (31%) komitet rewitalizacji powołany został przed uchwaleniem programu, natomiast w zdecydowanej większości gmin (blisko 70%) po jego uchwaleniu. Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku ciał opiniująco-doradczych powołanych na podstawie zapisów ustawy o samorządzie gminnym, które w 81% przypadkach zostały powołane przed uchwaleniem programu, natomiast w prawie co piątej gminie (19%) po sporządzeniu tego dokumentu. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku miast biorących udział w projekcie Modelowa Rewitalizacja Miast, gdzie wszystkie z analizowanych komitetów zostały powołane po przyjęciu programu, a zdecydowana większość podobnych ciał doradczych na etapie jego uchwalania. Natomiast Florczyk (2019), analizując wybrane sformalizowane formy uspołecznienia, wskazuje, że prawie wszystkie zostały powołane po uchwaleniu programu rewitalizacji. Takie podejście jest wprawdzie zgodne z założeniami ustawy, gdyż decyzję o momencie powołania komitetu pozostawiono w gestii władz samorządowych, może ono jednak przekładać się na niepełne wykorzystanie potencjału tego ciała doradczego. Jak wskazuje Jadach-Sepiolo (2021), rola komitetu w kształtowaniu ram

przyszłego procesu rewitalizacji jest największa na etapie opracowania programu. Możliwość powołania komitetu do 3 miesięcy od momentu uchwalenia programu rewitalizacji może zatem skutkować wykluczeniem tego ciała z opracowywania samego dokumentu (Donderowicz i in. 2016). Powołanie komitetu na etapie wdrażania i monitorowania programu rewitalizacji może skutkować niewielkim zainteresowaniem interesariuszy w konsultacjach związanych z powoływaniem tego ciała (Nowakowska i in. 2019). Takie podejście potwierdzają badania Hołuj i Legutko-Kobus (2018), które analizując różne formy konsultacji społecznych wykorzystywane na poszczególnych etapach procesu rewitalizacji, stwierdziły, że najmniejsze zainteresowanie partycypacją dotyczyło etapu związanego z powołaniem komitetu.

Badane komitety rewitalizacji i inne ciała opiniująco-doradcze mają zróżnicowaną liczbę członków. Duże zróżnicowanie liczebnościowe komitetów i równoważnych ciał doradczych potwierdzają też badania przeprowadzone m.in. przez Jadach-Sepiolo (2021), Kaczmarek (2021) oraz Spadło i Kułaczkowską (2019). Największa liczba członków w przypadku komitetu wyniosła 26, najniższa – 7, w przypadku innych ciał doradczych liczby te plasują się na poziomie 24 i 4. Dla porównania warto w tym miejscu przytoczyć wyniki badania przeprowadzonego wśród miast biorących udział w projekcie Modelowa Rewitalizacja Miast. Największa liczba członków powołana do Komitetu wyniosła 34, najmniejsza – 5, a w przypadku równoważnych ciał doradczych – odpowiednio 44 i 5. W województwie wielkopolskim w prace 13 komitetów rewitalizacji zaangażowanych było łącznie 189 członków lokalnych społeczności, w ramach 32 ciał opiniująco-doradczych powołanych w ścieżce pozaustawowej – 350 osób. Odnosząc te dane do liczby badanych ciał opiniująco-doradczych, można wyliczyć średnią liczbę ich członków, która wyniosła 15 osób w przypadku komitetów rewitalizacji i 11 osób w przypadku podobnych ciał opiniująco-doradczych. Podobnie kształtuje się sytuacja na poziomie krajowym, gdzie średnia liczba członków ciał powoływanych w ścieżce ustawowej (12 osób w jednym komitecie) jest wyższa od analogicznej średniej dla pozostałych ciał doradczych (11 osób) (GUS 2019).

Z badania wynika, że reprezentanci grup interesariuszy wymienieni w art. 2.2 ustawy o rewitalizacji wchodzi w skład zdecydowanej większości badanych komitetów rewitalizacji. Podobnych wniosków dostarczają m.in. prace Florczyk (2019) oraz Spadło i Kułaczkowskiej (2019). Mieszkańcy obszaru rewitalizacji (w 12 z 13 badanych gmin), a także przedstawiciele urzędu gminy i jego jednostek organizacyjnych oraz mieszkańcy gminy niezamieszkujący obszaru rewitalizacji (11 z 13) mają swoich reprezentantów w niemalże wszystkich badanych ciałach doradczych powołanych w drodze ustawowej. Reprezentantów stowarzyszeń lokalnych brakuje w składzie komitetu blisko co trzeciej gminy (31%), natomiast właściciele i użytkownicy wieczystych nieruchomości w blisko 40% przypadków. Jeśli chodzi o podobne ciała doradcze, sytuacja przedstawia się inaczej. Zdecydowana większość tych ciał ma w swoim składzie reprezentantów urzędu gminy i jego jednostek organizacyjnych (94%), stowarzyszeń lokalnych (78%) oraz mieszkańców obszaru rewitalizacji (59%). W składzie blisko co drugiego ciała (47%) zasiadają przedstawiciele podmiotów gospodarczych, a co trzeciego (31%) – mieszkańcy

gminy niezamieszkujący obszaru rewitalizacji. Przedstawiciele właścicieli oraz użytkowników wieczystych nieruchomości brakuje w składzie prawie 88% ciał opiniująco-doradczych powołanych w ścieżce pozaustawowej. Warto w tym miejscu przytoczyć również wynik badania przeprowadzonego wśród miast biorących udział w projekcie Modelowa Rewitalizacja Miast. Analiza składu komitetów pod kątem głównych grup interesariuszy wykazała, że najliczniejszą grupę stanowią przedstawiciele samorządu lokalnego i jego jednostek organizacyjnych (32%), a także mieszkańcy obszaru rewitalizacji (16%), w przypadku podobnych ciał doradczych dominującą rolę w składzie odgrywiają przedstawiciele lokalnego samorządu, którzy stanowią blisko 65% struktury zespołów (Spadło, Kułaczkowska 2019). Z powyższego należy wnioskować, że struktura osobowa ciał opiniująco-doradczych jest z reguły bardziej zróżnicowana w przypadku komitetów rewitalizacji. Do takiego wniosku dochodzi również w swoich badaniach Florczyk (2019).

Ryc. 1. Grupy interesariuszy wchodzący w skład Komitetów Rewitalizacji i podobnych ciał opiniująco-doradczych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

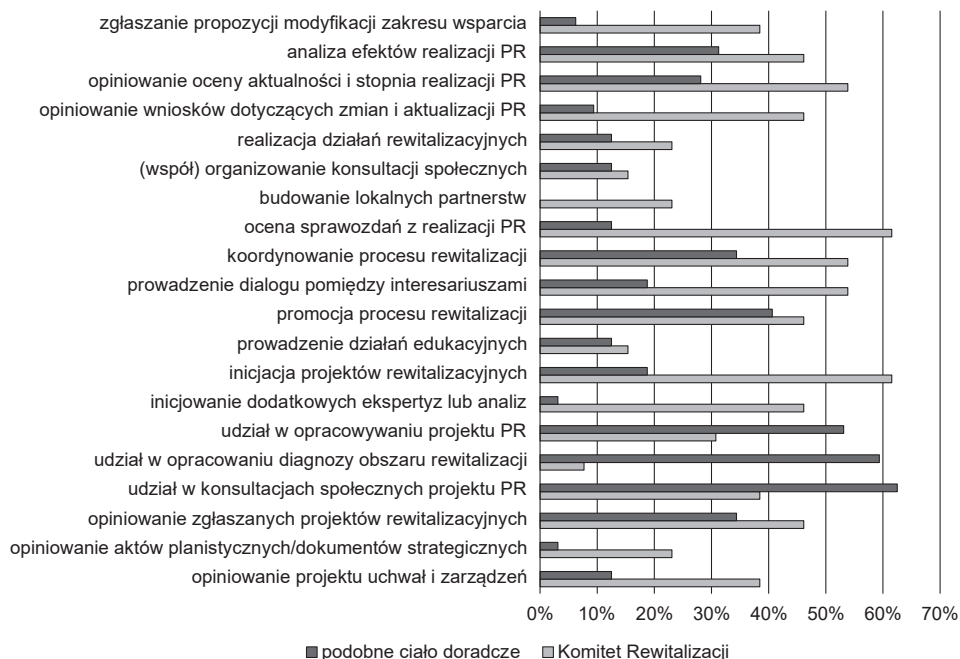
Badania wykazały, że komitety rewitalizacji angażowane były najczęściej w prace związane z realizacją programu rewitalizacji i inicjowaniem projektów rewitalizacyjnych (62%) oraz odpowiedzialne za prowadzenie dialogu pomiędzy interesariuszami procesu rewitalizacji i koordynowanie procesu rewitalizacji poprzez bieżącą dyskusję na temat realizowanych projektów i środków ich finansowania. Prawie co drugi z analizowanych komitetów (46%) brał udział w opiniowaniu zgłaszanych projektów rewitalizacyjnych, inicjowaniu konieczności przeprowadzenia dodatkowych ekspertyz albo analiz programu, promocji procesu rewitalizacji, opiniowaniu wniosków dotyczących zmian i aktualizacji programu rewitalizacji oraz analizie efektów realizacji programu rewitalizacji.

Blisko 40% komitetów brało udział w opiniowaniu projektu uchwał i zarządzeń, konsultacjach społecznych projektu programu rewitalizacji oraz zgłaszaniu propozycji modyfikacji zakresu wsparcia. W blisko co trzeciej gminie (31%), która powołała komitet rewitalizacji, ciało to brało udział w opracowywaniu projektu programu rewitalizacji, a w prawie co czwartej (23%) – w opiniowaniu aktów planistycznych i dokumentów strategicznych, budowaniu lokalnych partnerstw oraz realizacji działań rewitalizacyjnych. W przypadku 15% analizowanych gmin członkowie tego ciała doradczego prowadzili działania edukacyjne związane z procesem rewitalizacji wobec interesariuszy oraz organizowali konsultacje społeczne, a w przypadku 8% brali udział w opracowaniu diagnozy obszaru rewitalizacji.

Ponad połowa badanych gmin wskazała, że powołane na podstawie ustawy o samorządzie gminnym ciało doradcze brało udział w konsultacjach społecznych projektu programu rewitalizacji (63%), opracowywaniu diagnozy obszaru rewitalizacji (59%) oraz opracowywaniu projektu programu rewitalizacji (53%). Badania wykazały, że w 41% przypadkach ciało to promowało proces rewitalizacji, a w 34% przypadków było odpowiedzialne za opiniowanie zgłaszanych projektów rewitalizacyjnych oraz koordynowanie procesu rewitalizacji poprzez bieżącą dyskusję na temat realizowanych projektów i środków ich finansowania. W prawie co trzeciej gminie, która powołała ciało opiniująco-doradcze na podstawie ustawy o samorządzie gminnym, ciało to brało udział w analizie efektów realizacji programu rewitalizacji oraz opiniowaniu oceny aktualności i stopnia realizacji programu rewitalizacji (28%). Około 13% respondentów wskazało na aktywność w zakresie opiniowania projektów uchwał i zarządzeń, prowadzenia działań edukacyjnych związanych z procesem rewitalizacji wobec interesariuszy, oceny sprawozdań z realizacji programu rewitalizacji, organizowania konsultacji społecznych oraz realizacji działań rewitalizacyjnych. Najmniejszą aktywnością ciała te wykazały się w zakresie opiniowania wniosków dotyczących zmian i aktualizacji programu rewitalizacji (9%), zgłaszania propozycji modyfikacji zakresu wsparcia (6%), opiniowania aktów planistycznych i dokumentów strategicznych oraz inicjowania konieczności przeprowadzenia dodatkowych ekspertyz lub analiz programu rewitalizacji.

Powyższe wskazuje na szeroki zakres aktywności ciał doradczych w procesie rewitalizacji. Komitety rewitalizacji oprócz funkcji opiniująco-doradczej odgrywają także ważną rolę w zakresie inicjowania projektów rewitalizacyjnych, koordynowania procesu rewitalizacji, promocji działań rewitalizacyjnych, a także prowadzenia dialogu między interesariuszami. Natomiast dominującą funkcją podobnych co do istoty ciał doradczych jest opiniowanie, doradzanie i promocja działań rewitalizacyjnych. W przypadku miast biorących udział w projekcie Modelowa Rewitalizacja Miast sytuacja przedstawia się inaczej. Komitety rewitalizacji pełnią głównie funkcję opiniująco-doradczą, natomiast dominującą funkcją podobnych ciał doradczych jest inicjowanie działań własnych (Spadło, Kułaczkowska 2019).

Gminy oceniły, że komitety rewitalizacji wykazały się największą aktywnością na etapie monitorowania programu rewitalizacji (54%), a najniższą na etapie opracowywania tego dokumentu (15%). W blisko co trzeciej gminie (31%) ciało

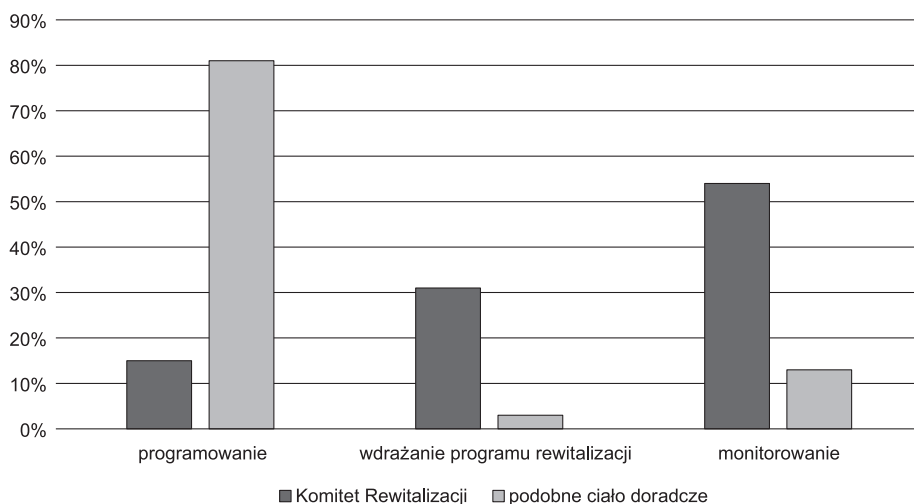

Ryc. 2. Aktywności Komitetu Rewitalizacji i podobnych ciał doradczych w procesie rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

to było najbardziej aktywne na etapie wdrażania programu. Sytuacja przedstawia się inaczej w przypadku ciał doradczych powołanych w ścieżce pozaustawowej. Ankietywane gminy oceniły, że ciała opiniująco-doradcze wykazały się największą aktywnością na etapie opracowywania programu rewitalizacji (81%), a najniższą na etapie wdrażania tego dokumentu (3%). W blisko 13% przypadków ciało to było najbardziej aktywne na etapie monitorowania programu rewitalizacji. Natomiast komitety rewitalizacji powołane w miastach biorących udział w projekcie Modelowa Rewitalizacja Miast przejawiały największą aktywność na etapie wdrażania programu (60%), a najniższą na etapie programowania, z kolei równoważne ciała doradcze były najbardziej aktywne na etapie programowania, a najmniej na etapie monitorowania (Spadło, Kułaczkowska 2019).

W ramach badania zapytano również o charakter inicjatyw własnych podejmowanych przez komitety rewitalizacji i podobne ciała doradcze. Członkowie ciał opiniująco-doradczych powołanych na podstawie ustawy o rewitalizacji podjęli inicjatywy własne w zakresie budowania ścieżek rowerowych, przeprowadzenia rewitalizacji śródmieścia, prac nad rewitalizacją klubu młodzieżowego oraz konsultacji społecznych dotyczących sposobu realizacji planowanych zadań rewitalizacyjnych. W jednej z gmin ciało doradcze podjęło stanowisko w sprawie potrzeby przyjęcia bardziej stanowczych i systemowych działań mających na celu ochronę powietrza poprzez zwalczanie smogu i odpowiednie finansowanie tych

Ryc. 3. Aktywność Komitetów Rewitalizacji i podobnych ciał doradczych w poszczególnych etapach procesu rewitalizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie badania ankietowego.

działań, uchwalenia miejscowego planu rewitalizacji dla osiedla Stare Miasto oraz stanowczych i systemowych działań mających na celu ochronę drzew oraz retencję wody. Z inicjatywy członków ciała pozaustawowych podjęto działania mające na celu zwiększenie liczby ścieżek rowerowych na terenie obszaru rewitalizacji, aktualizację składu zespołu ciała doradczego oraz zorganizowanie spotkań z przedstawicielami reprezentowanych środowisk. Powyższe wskazuje na różnorodność inicjatyw podejmowanych przez ciała doradcze. Również praca Spadło i Kułaczkowskiej (2019) wskazuje na wiele inicjatyw podejmowanych przez komitety rewitalizacji. Autorki zwracają szczególną uwagę na zadania o charakterze ogólnomiejskim, wykraczające poza granice rewitalizowanego obszaru.

Podsumowanie

Komitet rewitalizacji jest obligatoryjny w przypadku ustawowych procesów rewitalizacji, co oznacza, że stanowi główną sformalizowaną formę partycypacji społecznej na etapie wdrażania procesu, przewidzianą w ustawie o rewitalizacji, z zasadami działania oraz wyznaczania składu koniecznymi do określenia w drodze uchwały rady gminy. Ciało to ma możliwie największy wpływ na procesy decyzyjne na etapie opracowania, wdrażania i monitorowania programu rewitalizacji (Legutko-Kobus, Nowak 2020). Stanowi zatem najważniejsze ciało sprawujące społeczną kontrolę nad wszystkimi elementami procesu rewitalizacji (Spadło, Kułaczkowska 2019), a poprzez uwzględnienie w jego składzie możliwe szerokiego grona interesariuszy może okazać się bardzo zaawansowaną formą partycypacji (Tylman 2016). Niemniej jednak w świetle postanowień ustawowych komitet

nie ma prawa współdecydowania w procesie rewitalizacji, jego rola została ograniczona do funkcji opiniodawczo-doradczej (Naworól 2017).

Przeprowadzone w województwie wielkopolskim badania ankietowe wykazały, że blisko 60% gmin nie zdecydowało się na powołanie ciała opiniująco-doradczego, w tym blisko 25% gmin, które uchwaliły gminny program rewitalizacji, i 70% gmin, w których przyjęto program w ścieżce pozaustawowej. Na niewywiązywanie się z ustawowego obowiązku powoływania komitetów rewitalizacji wskazują też inne badania (NIK 2021, Jadach-Sepioło 2021, GUS 2019). Z powyższego można zatem wnioskować, że ciała opiniująco-doradcze są wciąż zbyt mało praktykowanym instrumentem partycypacji społecznej.

Niniejsze badania, jak również przegląd literatury wskazują na duże zróżnicowanie liczby członków ciał doradczych (Spadło, Kułaczkowska 2019, Kaczmarek 2021), a także większe zróżnicowanie składu komitetów w porównaniu z podobnymi ciałami doradczymi. W zdecydowanej większości komitetów rewitalizacji zasiadają przedstawiciele prawie wszystkich grup interesariuszy wymienionych w art. 2.2, co wskazuje na duży potencjał tych ciał doradczych do prowadzenia szerokich działań partycypacyjnych. Należy jednak podkreślić, że najslabiej reprezentowaną grupę stanowią stowarzyszenia lokalne (62%), które odgrywają kluczową rolę w procesie rewitalizacji (Donderowicz i in. 2016). Członkami prawie wszystkich ciał doradczych powołanych w ścieżce pozaustawowej są przedstawiciele urzędu gminy i jego jednostek organizacyjnych, w ich składzie brakuje natomiast przede wszystkim reprezentantów właścicieli i użytkowników wieczystych nieruchomości, mieszkańców gminy niezamieszkujących obszaru rewitalizacji oraz podmiotów gospodarczych.

Analiza aktywności badanych ciał doradczych wykazała, że komitety rewitalizacji zaangażowane były przede wszystkim na etapie monitorowania i wdrażania programu, co wynikało z faktu, że większość z nich powołano po uchwaleniu programu rewitalizacji. Powołanie komitetów rewitalizacji na późniejszym etapie procesu rewitalizacji może być związane z czasochłonną procedurą powoływania tych ciał doradczych, a także z trudnościami w pogodzeniu przez pracowników jednostek samorządu terytorialnego zakresu obowiązków związanych z prowadzeniem dwóch procedur jednocześnie – opracowywaniem programu rewitalizacji z elementami partycypacji społecznej i przygotowaniem stosownych uchwał i zarządzeń, na mocy których powoływane jest ciało doradcze. Natomiast zdecydowana większość podobnych ciał doradczych powołana została przed uchwaleniem programu rewitalizacji i wykazywała największą aktywność na etapie programowania procesu rewitalizacji. Z jednej strony może to wynikać ze stosunkowo prostej procedury powoływania tych ciał w ścieżce pozaustawowej, z drugiej natomiast wskazywać na dojrzałość gminy i społeczności lokalnej w zakresie partycypacji społecznej.

W literaturze naukowej podkreśla się brak możliwości współdecydowania przez komitet rewitalizacji w procesie rewitalizacji i ograniczenie jego roli do funkcji opiniująco-doradczej. Jednak wyniki badania ankietowego przeprowadzonego w województwie wielkopolskim pokazują, że część ciał doradczych powołanych w ścieżce ustawowej wychodzi poza główną funkcję przewidzianą ustawą

i realizuje zadania związane z inicjowaniem projektów rewitalizacyjnych, prowadzeniem dialogu między interesariuszami, promocją i koordynowaniem procesu rewitalizacji, a także prowadzeniem procesu edukacyjnego w zakresie rewitalizacji wobec interesariuszy. Przejęcie przez komitet funkcji informacyjnej, edukacyjnej, a także realizacja działań na rzecz współpracy między interesariuszami stanowi pożądaną kierunek rozwoju jego działalności (Spadło, Kułaczowska 2019). O zaangażowaniu ciał doradczych w proces rewitalizacji świadczą również podejmowane przez nie inicjatywy własne. W celu zbadania rzeczywistego wpływu ciał doradczych na proces rewitalizacji należałoby przeprowadzić badania, wykorzystując np. metodę studium przypadku. Jak wskazano w raporcie NIK (2021), w praktyce komitety pozorowały jedynie ich partycypacyjną funkcję i nie były należycie zaangażowane w proces rewitalizacji. Mając na uwadze ich potencjał, konieczne wydaje się podnoszenie świadomości o roli tego ciała doradczego na każdym etapie procesu rewitalizacji, a także rozpowszechnianie dobrych praktyk pokazujących możliwości, wykraczający poza działania opiniująco-doradcze zakres ich aktywności.

Literatura

- Arnstein S. 1969. A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, 35: 216–224.
- Bischoff A., Stelle K., Sinning H. 2020. Informieren, Beteiligen, Kooperieren. Kommunikation in Planungsprozessen. Eine Übersicht zu Formen, Verfahren und Methoden. Dortmund: Vertrieb für Bau- und Planungsliteratur.
- Boryczka E.M. 2016. Partycypacja społeczna. [W:] A. Nowakowska (red.), *Ekomiasto#społeczeństwo. Zrównoważony, inteligentny i partycypacyjny rozwój miasta*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung. 2013. Integrierte städtebauliche Entwicklungskonzepte in Städtebauförderung. Eine Arbeitshilfe für Kommunen. Berlin.
- Ciesiołka P. 2009. Finansowanie rozwoju miast z funduszy europejskich na rzecz rewitalizacji na przykładzie projektów zrealizowanych w Wielkopolsce. [W:] M.E. Sokołowicz (red.), *Miasta i regiony wobec współczesnych wyzwań*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 167–174.
- Ciesiołka P. 2014. Wpływ funduszy Unii Europejskiej na proces rewitalizacji w Poznaniu na tle największych miast w Polsce. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 27: 101–121.
- Ciesiołka P. 2015. Obszary wyznaczone do rewitalizacji w miastach województwa wielkopolskiego. [W:] P. Ciesiołka, R. Kudlak (red.), *Rewitalizacja miast województwa wielkopolskiego*. Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Poznań, s. 54–68.
- Ciesiołka P. 2017. Delimitacja obszaru zdegradowanego i obszaru rewitalizacji doświadczenia miast województwa wielkopolskiego. [W:] W. Ratajczak, M. Szewczyk, J. Weltrowska (red.), *Teoretyczne i praktyczne aspekty prawa gospodarki przestrzennej*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 211–224.
- Ciesiołka P. 2018. Doświadczenia miast subregionalnych w programowaniu rewitalizacji. *Biuletyn KPZK PAN*, 270: 7–23.
- Ciesiołka P. 2019. Systemy monitorowania rewitalizacji w gminach województwa wielkopolskiego. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 48: 23–39.
- Ciesiołka P., Kołsut B., Kudlak R. 2016. Programowanie rewitalizacji w miastach województwa wielkopolskiego w latach 1999–2015. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 36: 57–71.
- Ciesiołka P., Kudlak R. (red.) 2015. *Diagnoza rewitalizacji miast w województwie wielkopolskim*. Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Poznań.

- Dai J., Wang B., Xu K., Wei L. 2021. A Critical Review of Stakeholder Participation in Urban Renewal. [W:] L. Xinhai, Z. Zuo, L. Weisheng, P. Yi (red.), Proceedings of the 25th International Symposium on Advancement of Construction Management and Real Estate.
- Długosz D., Wygański J.J. 2005. Obywatele decydują. Przewodnik po partycypacji społecznej. Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych, Warszawa.
- Donderowicz M., Głównyński M., Wronkowski A. 2016. Partycypacja społeczna w rewitalizacji – rola stowarzyszeń lokalnych na przykładzie Poznania. *Problemy Rozwoju Miast*, IV: 41–51.
- Dziarmakowska, N. (2022). Wpływ regionalnych wytycznych na aktywność gmin w zakresie monitorowania programów rewitalizacji na przykładzie województwa wielkopolskiego. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 62: 405–421. <https://doi.org/10.14746/rpr.2022.62.22>
- Florczyk R. 2019. Organizacja formalnych sposobów uspołecznienia przy wdrażaniu programów rewitalizacji – przypady wybranych gmin Obszaru Metropolitalnego Warszawy. *Prace i Studia Geograficzne*, 3: 93–109.
- Florys K., Gałek O., Jarzębska A., Kazior B. 2016. Partycypacja. Miłowy krok do rozwoju lokalnego. Fundacja MiLA, Kraków.
- Graczyk R. 2014. Wybrane aspekty społeczne i komercyjne rewitalizacji małych miast Wielkopolski. [W:] R.A. Macyra (red.), *Nowe życie w mieście? Dylematy rewitalizacji*. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych UAM, Poznań, s. 71–88.
- GUS. 2019. Zeszyt metodologiczny. Rewitalizacja w gminie. Urząd Statystyczny we Wrocławiu, Wrocław.
- Hołuj D., Legutko-Kobus P. 2018. Partycypacja jako element rewitalizacji. (Przykłady miast z województwa małopolskiego i mazowieckiego). *Studia Ekonomiczne*, 365: 93–119.
- IAP2 Spectrum of Public Participation. International Association for Public Participation. <https://www.iap2.org/page/resources> (dostęp: 13.05.2023)
- Jadach-Sepioło A. (red.) 2016. *Ludzie. Przestrzeń. Zmiana. Dobre praktyki w rewitalizacji*. Ministerstwo Rozwoju, Warszawa.
- Jadach-Sepioło A. (red.) 2021. *Ewaluacja systemu zarządzania i wdrażania procesów rewitalizacji w Polsce*. Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa.
- Jadach-Sepioło A., Kułaczowska A., Mróz A. (red.) 2019. *Rewitalizacja w praktyce. Modele rozwiązań jako rezultat konkursu Modelowa Rewitalizacja Miast i pilotaży w zakresie rewitalizacji*.
- Jones P.S. 2003. Urban regeneration's poisoned chalice: Is there an impasse in (community) participation-based policy. *Urban Studies*, 40(3): 581–601.
- Kaczmarek P. 2021. Przegląd działalności wybranych komitetów rewitalizacji w województwie wielkopolskim. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, 53: 65–76.
- Kołsut B., Ciesiołka P., Kudlak R. 2017. Działania rewitalizacyjne w miastach województwa wielkopolskiego w latach 1999–2015 oraz ich efekty. *Studia Regionalne i Lokalne*, 2: 50–68.
- Kotus J. 2001. Badania socjologiczne w poznaniu struktur i procesów społecznych dla potrzeb gospodarki przestrzennej. [W:] H. Rogacki (red.), *Koncepcje teoretyczne i metody badań geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Kotus J. 2013. Position of the Polish city on the ladder of public participation: Are we going the right way? The case of Poznan. *Cities*, 35: 226–236.
- Kudlak R., Kołsut B., Ciesiołka P., Męczyski M., Krzyżaniak A. 2015. Charakterystyka działań rewitalizacyjnych w miastach województwa wielkopolskiego – studia przypadków. [W:] P. Ciesiołka, R. Kudlak (red.), *Rewitalizacja miast województwa wielkopolskiego*. Wielkopolskie Regionalne Obserwatorium Terytorialne, Poznań, s. 96–143.
- Legutko-Kobus P., Nowak M.J. 2020. Niesprawność władz publicznych w świetle prawnoprzestrzennych i partycypacyjnych narzędzi rewitalizacji. *Studia z Polityki Publicznej*, 3: 117–135.
- Makowska M. 2013. *Analiza danych zastanych*. Podręcznik dla studentów. Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Mayer M. 2003. The Onward Sweep of Social Capital: Causes and Consequence for Understanding Cities, Communities and Urban Movements. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(1): 110–132.
- Ministerstwo Infrastruktury i Budownictwa. Departament Polityki Przestrzennej. 2016. *Ustawa o rewitalizacji – praktyczny komentarz*. Warszawa.
- Muir J. 2004. Public Participation in Area-based Urban Regeneration Programmes. *Housing Studies*, 19(6): 947–966.

- Muszyńska-Jeżeszyńska D. 2015. Znaczenie konsultacji społecznych w procesach rewitalizacji obszarów miejskich. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, LXXVII(1): 257–271.
- Najwyższa Izba Kontroli (NIK). 2021. Realizacja programów rewitalizacji i ich efekty. Warszawa.
- Nowak M. 2018. Niezrealizowana rewitalizacja jako niedoskonała gentryfikacja. Analiza procesu ożywienia poznańskiej Śródkki. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 75(3): 229–249.
- Nowakowska A., Legutko-Kobus P., Walczak B.M. 2019. Od rehabilitacji do włączenia społecznego – współczesne ujęcie procesów rewitalizacji. *Polska Akademia Nauk. Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa*.
- Noworól A., Noworól K. 2017. Rewitalizacja obszarów miejskich jako wehikuł rozwoju lokalnego. *Studia KPZK*, 177: 129–144.
- Noworól A., Noworól K., Hałat P. 2012. Partycypacja społeczna w zarządzaniu procesami rewitalizacji. *Problemy Rozwoju Miast*, 1: 26–39.
- OCED. 2001. *Engaging Citizens in Policy-making*. OECD Public Management Policy Brief No. 10.
- Pilch T., Bauman T. 2001. *Zasady badań pedagogicznych, strategię ilościowe i jakościowe*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- Przywojska J. 2019. Współzarządzanie i partycypacja społeczna w rewitalizacji. *Rocznik Lubuski*, 45(2).
- Sendra P. 2018. *Community-Led Social Housing Regeneration: From Government-Led Programmes to Community Initiatives*. [W:] J. Clark, N. Wise (red.), *Urban Renewal, Community and Participation. Theory, Policy and Practice*. Springer.
- Spadło K., Kułaczowska A. (red.) 2019. *Komitety rewitalizacji w praktyce. Raport z analizy funkcjonowania komitetów rewitalizacji w miastach biorących udział w konkursie dotacji „Modelowa Rewitalizacja Miast” oraz realizujących projekty pilotażowe w rewitalizacji*. Instytut Rozwoju Miast i Regionów, Warszawa.
- Szlachetko J.H. (red.) 2017. *Ustawa o rewitalizacji. Komentarz*. Instytut Metropolitalny, Gdańsk.
- Szlachetko J.H., Borówka K. (red.) 2017. *Ustawa o rewitalizacji. Komentarz, t. 1*. Zakład Poligrafii, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.
- Tylman A. 2016. Partycypacja społeczna w finansowaniu procesów miejskich na przykładzie rewitalizacji. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie*, 8(3): 281–292.

Wykaz dokumentów

- Uchwała nr 6194/2023 Zarządu Województwa Wielkopolskiego z dnia 9 lutego 2023 roku w sprawie zmiany Uchwały nr 3616/2017 z dnia 9 maja 2017 roku w sprawie przyjęcia Wykazu programów rewitalizacji gmin województwa wielkopolskiego.
- Uchwała nr XL/549/17 Rady Miasta Piły z dnia 26 września 2017 roku w sprawie określenia zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Miasta Piły.
- Uchwała nr 800 Rady Miasta Konina z dnia 28 września 2022 roku w sprawie zasad wyznaczenia składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Miasta Konina.
- Uchwała nr XXX/386/2016 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 24 listopada 2016 roku w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza.
- Uchwała nr LVIII/599/2017 Rady Miejskiej w Jarocinie z dnia 13 września 2017 roku w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Gminy Jarocin.
- Uchwała nr XXVII/184/2017 Rady Miejskiej w Zdunach z dnia 25 stycznia 2017 roku w sprawie zasad i trybu przeprowadzania partycypacji społecznej w Programie Rewitalizacji Gminy Zduny.
- Uchwała nr XXXVI/291/2018 z dnia 8 lutego 2018 roku w sprawie przyjęcia Lokalnego Programu Rewitalizacji Gminy i Miasta Raszków na lata 2017–2023.
- Uchwała nr XXXII/271/2017 Rady Miejskiej w Dąbiu z dnia 29 września 2017 roku w sprawie zasad i trybu przeprowadzenia partycypacji społecznej w Programie Rewitalizacji Gminy Dąbie na lata 2017–2023.
- Uchwała nr XXIX/143/2016 Rady Miejskiej w Stawiszynie z dnia 22 listopada 2016 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Wdrażania Programu Rewitalizacji.
- Uchwała nr XXIX/313/17 Rady Miejskiej Kościana z dnia 21 grudnia 2017 roku w sprawie wyznaczenia składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.

- Uchwała nr XXXII/232/2017 Rady Gminy Kleszczewo z dnia 28 czerwca 2017 roku w sprawie zasad wyznaczenia składu, powołania oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.
- Uchwała nr XXXI/173/2016 Rady Miejskiej w Kłodawie z dnia 25 listopada 2016 r. w sprawie zasad i trybu przeprowadzania partycypacji społecznej w Programie Rewitalizacji Gminy Kłodawa na lata 2016–2025.
- Uchwała nr LXII/1142/VII/2018 Rady Miasta Poznania z dnia 6 lutego 2018 w sprawie zasad wyznaczenia składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji Miasta Poznania.
- Uchwała nr LI/499/2018 Rady Gminy Komorniki z dnia 17 maja 2018 roku w sprawie zasad wyznaczenia składu, powołania oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.
- Uchwała nr XLVI/520/17 Rady Miejskiej w Mosinie z 2 marca 2017 roku w sprawie zasad wyznaczenia składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.
- Uchwała XXVI/312/16 z dnia 27 października 2017 roku w sprawie określenia zasad wyznaczenia składu i zasad działania Ostrowskiego Komitetu Rewitalizacji.
- Uchwała nr XXXVII/486/2021 Rady Miejskiej Leszna z dnia 25 marca 2021 roku w sprawie określenia zasad wyznaczenia składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.
- Uchwała nr XXXII/233/2017 Rady Miasta Luboń z dnia 8 maja 2017 roku w sprawie zasad wyznaczenia składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 1637/VII/2017 Prezydenta Miasta Ostrowa Wielkopolskiego z dnia 31 stycznia 2017 roku w sprawie powołania Ostrowskiego Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr OR.0050.58.2017 Wójta Gminy Brzeziny z dnia 16 października 2017 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji w Gminie Brzeziny do spraw Gminnego Programu Rewitalizacji dla Gminy Brzeziny.
- Zarządzenie nr 20/17 Burmistrza Miasta Słupcy z dnia 31 marca 2017 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji w Gminie Brzeziny ds. Gminnego Programu Rewitalizacji w Gminie Brzeziny.
- Zarządzenie nr 6/2017 Burmistrza Miasta i Gminy Kępno z dnia 17 stycznia 2017 roku w sprawie powołania zespołu ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 7/2017 Burmistrza Miasta i Gminy Kępno z dnia 24 stycznia 2017 roku zmieniające zarządzenie w sprawie powołania zespołu ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 167/2022 Burmistrza Miasta i Gminy Kępno z dnia 14 lipca 2022 roku w sprawie powołania zespołu ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 184/2022 Burmistrza Miasta i Gminy Kępno z dnia 11 sierpnia 2022 roku zmieniające zarządzenie w sprawie powołania zespołu ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr PP0050.89.2018 z dnia 25 czerwca 2018 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji na kadencję 2018–2023.
- Zarządzenie nr 248 Burmistrza Gminy Mosina z 4 listopada 2022 roku w sprawie zmiany składu Komitetu Rewitalizacji na kadencję 2018–2023.
- Zarządzenie nr 14/2017 Burmistrza Miasta i Gminy Odolanów z dnia 30 stycznia 2017 roku w sprawie powołania Zespołu do spraw Rewitalizacji miasta Odolanów.
- Zarządzenie wewnętrzne nr 13/2017 Burmistrza Miasta i Gminy Skoki z dnia 8 maja 2017 w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 145/2018 Prezydenta Miasta Leszna z dnia 28 marca 2018 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji na kadencję 2018–2021.
- Zarządzenie nr 26/9/2021 Prezydenta Miasta Leszna z dnia 13 września 2021 roku w sprawie składu Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 34/4/2021 Prezydenta Miasta Leszna z dnia 30 kwietnia 2021 roku w sprawie ogłoszenia otwartego naboru na członków Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 983/2018/P Prezydenta Miasta Poznania z dnia 21 grudnia 2018 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Poznania.
- Zarządzenie nr 0050.46.2017 Burmistrza Wyrzyska z dnia 2 marca 2017 roku w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 193/VII/2016 Burmistrza Miasta i Gminy Pleszew z dnia 1 grudnia 2016 roku w sprawie powołania Zespołów Rewitalizacyjnych.
- Zarządzenie nr VIII/68/2019 z dnia 26 lutego 2019 roku w sprawie zmiany Zarządzenia nr VII/776/18 Burmistrza Miasta i Gminy Pobiedziska z dnia 19 czerwca 2018 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Realizacji Programu Rewitalizacji.

- Zarządzenie nr VII/689/18 Burmistrza Miasta i Gminy Pobiedziska z dnia 23 stycznia 2018 roku w sprawie ustalania zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Zespołu ds. Realizacji Programu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 52 /2017 Wójta Gminy Kawęczyn z dnia 8 sierpnia 2017 roku w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 290/2017 Wójta Gminy Gołuchów z dnia 30 maja 2017 r. w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 17a/2016 Wójta Gminy Przykona z dnia 28 listopada 2016 roku w sprawie powołania zespołu projektowego do spraw realizacji projektu Program Rewitalizacji Gminy Przykona na lata 2017–2027.
- Zarządzenie Burmistrza Kłodawy nr 4/2017 z dnia 9 stycznia 2017 roku w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 58/2017 Wójta Gminy Kleszczewo z dnia 28 września 2017 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 17/2017 Wójta Gminy Ceków-Kolonia z dnia 16 lutego 2017 roku w sprawie powołania pełnomocnika ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 31/2017 Wójta Gminy Ceków-Kolonia z dnia 27 marca 2017 roku w sprawie zasad powołania gminnego zespołu ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 31/2017 Wójta Gminy Ceków-Kolonia z dnia 28 kwietnia 2017 roku w sprawie powołania gminnego zespołu ds. rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 0050/80/2020 Wójta Gminy Świąciechowa z dnia 24 lipca 2020 roku w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 52/2017 Burmistrza Miasta Luboń z dnia 5 czerwca 2017 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 102/22 Burmistrza Miasta Luboń z dnia 30 listopada 2022 roku zmieniające zarządzenie w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 37/2017 Wójta Gminy Koźminek z dnia 20 lipca 2017 roku w sprawie powołania Zespołu do spraw Rewitalizacji Gminy Koźminek.
- Zarządzenie nr OOG.0050.185.2017 Wójta Gminy Stare Miasto z dnia 4 kwietnia 2017 roku w sprawie powołania Koordynatora i Zespołu ds. Opracowania Programu Rewitalizacji Gminy Stare Miasto.
- Zarządzenie nr 17/2016 Burmistrza Rychwała z dnia 12 grudnia 2016 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji oraz określenia zasad jego działania.
- Zarządzenie nr 605/2020 Burmistrza Krotoszyna z dnia 24 marca 2020 roku w sprawie powołania Komitetu Monitorującego ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 604/2020 Burmistrza Krotoszyna z dnia 24 marca 2020 roku w sprawie powołania Pełnomocnika ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 183/2018 Wójta Gminy Kramsk z dnia 14 czerwca 2018 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji oraz określenia zasad jego działania.
- Zarządzenie nr 505/17 Burmistrza Miasta Kościan z dnia 23 listopada 2017 roku w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych dot. Projektu uchwały Rady Miejskiej Kościana w sprawie zasad wyznaczania składu oraz zasad działania Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 322/20 Burmistrza Miasta Kościan z dnia 20 listopada 2020 roku w sprawie zmiany zarządzenia nr 650/18 Burmistrza Miasta Kościana z dnia 6 czerwca 2018 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 1663(385)18 Prezydenta Miasta Piły z dnia 11 września 2018 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Piły.
- Zarządzenie nr 1914(485)22 Prezydenta Miasta Piły z dnia 25 października 2022 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Piły.
- Zarządzenie nr 179/2022 Prezydenta Miasta Konina z dnia 25 listopada 2022 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Konina.
- Zarządzenie nr 43/ 2017 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 17 stycznia 2017 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza.
- Zarządzenie nr 151/2020 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 13 marca 2020 r. w sprawie powołania członków do Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza i zmiany zarządzenia w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza.

- Zarządzenie nr 45/2023 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 18 stycznia 2023 roku w sprawie powołania członków Komitetu Rewitalizacji Miasta Kalisza w kadencji 2023–2029.
- Zarządzenie nr 72/2017 Burmistrza Śremu z dnia 16 czerwca 2017 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 159/17 Wójta Gminy Powidz z dnia 4 lipca 2017 roku w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 11/2017 Wójta Gminy Wierzbiniek z dnia 21 marca 2017 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr 24/VIII/2021 Burmistrza Jarocina z dnia 12 lutego 2021 roku w sprawie powołania Komitetu Rewitalizacji Gminy Jarocin.
- Zarządzenie nr 50/2018 Burmistrza Miasta i Gminy Grabów nad Prosną z dnia 17 lipca 2018 roku w sprawie powołania Zespołu ds. Rewitalizacji dla Miasta i Gminy Grabów nad Prosną na lata 2017–2023.
- Zarządzenie nr 206/2017 Burmistrza Zdun z dnia 25 kwietnia 2017 roku w sprawie powołania Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.
- Zarządzenie nr OSZE.0050.49.2017 Burmistrza Miasta Dąbie z dnia 9 października 2017 roku w sprawie naboru kandydatów na członków Gminnego Zespołu ds. Rewitalizacji.

The role of revitalization committees and similar advisory bodies in the revitalization process on the example of Wielkopolskie Voivodeship

Abstract: Social participation should be the basis of revitalization activities. The necessity of socializing the revitalization process is emphasized in both domestic and foreign literature. In the literature, different levels and forms of social participation are distinguished. In Poland, the revitalization committee should be considered the highest form of public participation in the revitalization process, enabling the inclusion of stakeholders in the management of this process. According to the legislator, it acts as a liaison between the municipal authorities and other stakeholders of revitalization in matters related to the preparation, conduct and assessment of revitalization. Therefore, it is the most important body exercising social control over all elements of the revitalization process, and gives stakeholders a chance to exert a real impact on the course of revitalization activities. Numerous studies and reports show, however, that the revitalization committee is still an insufficiently practiced instrument of social participation, and some municipalities evade the statutory obligation to establish it. On the other hand, the scale of occurrence of consultative and advisory bodies performing functions similar to those of the revitalization committees in the case of programs adopted by non-statutory means deserves a positive assessment. The aim of the article is to assess the role and scope of activity of revitalization committees and similar advisory bodies in the revitalization process on the example of the Wielkopolska region. In order to reach the purpose of the desk-based data analysis and survey have been conducted.

Key words: urban regeneration, social participation, revitalization committee, advisory body, Wielkopolskie Voivodeship